

УДК 338.24.01:658

*Н.М. Федорів, КНУТД, м. Київ***ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЕЗПЕКИ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ**

В статті розглянуті основні положення теорії безпеки соціальних систем. Визначено сутність та основні загрози соціальних систем. Досліджено роль управління безпекою соціальних систем в сфері забезпечення безпеки українського суспільства. Узагальнені основні функції управління безпекою соціальних систем.

Ключові слова: соціальна система, економічна безпека, функції управління, система безпеки

Постановка проблеми. Розвиток сучасного українського суспільства проходить неминучий кризовий етап. Він характеризується таким станом соціальної системи, коли всі її зв'язки і процеси визначаються межами критичних значень. Колишні механізми захисту і збереження зруйновані, нові не сформовані, економіка, політика та соціальна структура нестабільні. Це створює колосальні труднощі для державно-управлінської практики, позначається на якості життя і соціальному стані всіх верств населення, вимагає глибокого і точного теоретичного усвідомлення ситуації, що склалася з метою розробки ефективних тактичних і стратегічних рішень.

Актуальність дослідження. Реальні соціальні зміни, які носять стійкий, необоротний характер, пов'язані в Україні в першу чергу з

економічними реформами. А вони розвиваються складно і суперечливо. Об'єктивно погіршується геополітичне і зовнішньоекономічне становище країни, національна економіка протягом ряду років переживають гостру кризу, соціально-економічна напруженість сприяє поглибленню соціальних та етнічних конфліктів. Політична нестабільність і відсутність концептуальних стратегій в області розвитку зовнішніх зв'язків, національних інтересів, регіональної політики України, нестача вивірених соціально-економічних програм призводять до невизначеності у сфері забезпечення безпеки українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Нині суспільство знаходиться на такому рівні розвитку, коли питання безпеки набули пріоритетного значення. Стало зрозумілим, що система безпеки не може складатись лише з державного сектора. Тому виникла необхідність у професіоналах цієї сфери людської діяльності, основними завданнями яких є вирішення проблем безпеки як особистості, так і підприємницької діяльності всіх галузей системи господарювання в Україні, в тому числі й будівельної. Свої погляди відносно вирішення цієї проблеми висвітлювали вчені та фахівці-практики: В.А. Липкан [1], П. Я. Пригунов, А. С. Соснин [2], В.Ф. Жмеренецький, В.В. Легуновський, К.Д. Полулях [3], М. П. Лукашевич, М. В. Туленков [4], Г. В. Дворецька [5], В.О. Василенко [6], С. А. Лисенко [7], Г. А. Мінаєв [8, 9].

Завдяки сформованим поглядам і позиціям цих вчених представляється можливим на теоретичному та прикладному рівнях визначити основні елементи загальної структури теорії безпеки соціальних систем (рис. 1).

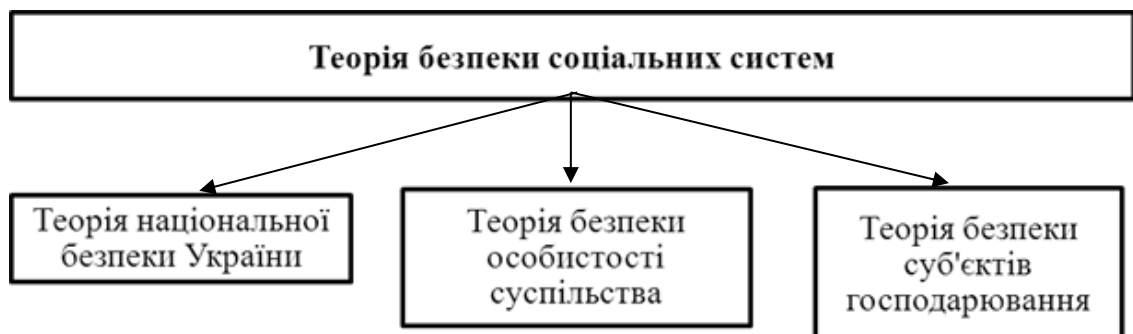

Рис. 1 Складові теорії безпеки соціальних систем

Основні результати дослідження.

На думку багатьох дослідників, система – це предмет, явище чи процес, що складається з якісно визначеної сукупності елементів, які знаходяться у взаємних зв'язках і відносинах,

утворюють єдине ціле і здатні у взаємодії із зовнішніми умовами свого існування змінювати свою структуру. Істотними рисами будь-якої системи є цілісність та інтеграція. Перше поняття фіксує об'єктивну форму існування явища, тобто

його існування як цілого, а друге – процес і механізм об'єднання його частин. Ціле завжди більше суми частин, що до нього входять [4].

У цьому зв'язку під соціальною системою розуміється цілісне соціальне утворення (суспільство, соціальна спільність, соціальна група тощо), де основними системоутворюючими елементами є люди, їх зв'язки і відносини. При цьому соціальні зв'язки і відносини людей виявляються в їхній діяльності, яку вони здійснюють не ізольовано, а в процесі взаємодії з іншими людьми, об'єднаними в різні соціальні спільності і групи в умовах визначеного соціального середовища [4].

Соціальна система — це ключове поняття сучасної соціології. Воно має великі пізнавальні можливості. Замість того, щоб вивчати десятки, сотні, тисячі різних соціальних груп, колективів, спільнот, кожна із яких має свої специфічні риси, соціологи використовують загальне поняття «соціальна система», яке виражає найбільш суттєві риси різних соціальних груп. Суспільство також аналізується як особливий тип макросистеми. Основою суспільства як соціальної системи є індивіди, соціальні дії, взаємодії та відносини, що є стійкими і відтворюються в історичному процесі, переходячи з покоління в покоління [5].

Соціальні системи можна умовно підрозділити на три види: соціально-політичні (політичні партії, громадські рухи, урядові угруповання тощо), соціально-культурні (наукові, творчі тощо), соціально-економічні (суспільне виробництво, галузі економіки, будівельні та інші організації, підприємства тощо).

Соціально-економічна підсистема характеризується наявністю людини в сукупності взаємозалежних елементів. Як характерний приклад соціально-економічної підсистеми можна навести підприємство, його виробничий колектив. Набір рішень у соціально-економічній підсистемі характеризується великим динамізмом як у кількості, так і в засобах і методах реалізації. Це пояснюється високим темпом змін у свідомості людини, а також нюансів у її реакціях на однакові й однотипні ситуації [6].

Безпека соціально-економічної системи – це свідчення стійкості розвитку системи та ефективності методів управління, і навпаки, стійкість розвитку системи, досягнення нею своїх цілей та інтересів – це наслідок і свідчення прояви захисних функцій категорії безпеки [7].

Формування системи безпеки будь-якої соціальної системи спрямоване та вирішення чотирьох комплексів проблем.

1. Проблема раціональної організації та розподілу своїх (природних), людських (персонал

і культурних ресурсів певними способами, щоб домогтися цілей системи. Ці функціональні вимоги відомі як проблеми адаптації, вирішення яких закладено у економічній діяльності.

2. Проблема визначення основних цілей і підтримки процесу їх досягнення (цільової орієнтації).

3. Проблема збереження солідарності (проблема інтеграції).

Другу й третю вимоги висуває культурна система, головне завдання якої є легітимація нормативного порядку соціальної системи. Проблема цільової орієнтації задовольняється політичними видами діяльності.

4. Проблема підтримки мотивацій діячів у виконанні ними необхідних соціальних ролей і усунення прихованих напружень у системі особистісної мотивації (так звана проблема латентності таких). Проблема вирішується сім'єю, яка проводить первинну соціалізацію, вибудовуючи вимоги соціальної системи в особистісну структуру діяча, і підтримує емоційну задоволеність своїх членів.

Усі чотири функціональні вимоги мають сенс лише у сукупності, структурній взаємозалежності.

Як вид управлінської діяльності та спеціальна складова управління функцією безпеки має ряд особливостей.

По-перше, безпека є і ресурсом, і об'єктом управління практично в усіх підрозділах і в рамках всіх функцій, оскільки не існує жодного виду діяльності в організаціях, в тому числі будівельних, для яких безпека не впливала б на рівень розвитку та вдосконалення.

По-друге, функція управління безпекою несе в собі джерело пізнання об'єкта як цілісного організму.

По-третє, функція управління безпекою має своїм об'єктом інтереси людини і організації. Саме інтереси, що зв'язують в єдине ціле всі елементи суспільного організму, всі сфери діяльності виступають найважливішими чинниками будь-яких перетворень в організації. Інтереси в управлінні, їх реалізація та захист набувають характеру глибокої необхідності в якості найважливішого способу об'єднання різних дій людей в упорядковану систему.

По-четверте, функція управління безпекою виконує інтеграційну та координаційну роль в процесі організаційного управління. Це означає можливість кожного працівника брати участь у забезпеченні безпеки та здійсненні завдань організації. Всі члени організації повинні усвідомлювати, що, забезпечуючи безпеку, вони сприяють регулюванню діяльності організації, виконанню її цілей і завдань.

По-п'яте, економічна цінність безпеки, яка досягається людьми, далеко перевершує всі фінансові активи, капіталовкладення та інші ресурси більшості організацій. Завдання виняткової важливості - навчитися керувати організацією через призму безпеки, вимірювання досягнутого рівня реалізації сукупності інтересів [9].

Кількість і масштаби загроз особистості і суспільству безперервно зростають. При цьому загальна увага приділена, в основному, практичним завданням захисту в конкретних ситуаціях, які вже реалізуються. До вирішення окремих завдань звелася також велика частина розробок в галузі безпеки, присвячених, наприклад, питанням техніки безпеки, національної безпеки, екологічної безпеки, інформаційної безпеки, безпеки підприємництва тощо. Проте глобальні загрози, які несподівано виникли від власної життєдіяльності, поставили тепер питання «бути чи не бути» не тільки перед окремою людиною, а й перед усім людством. Вони також невидимо змінюють характер та інтенсивність відомих і звичних загроз, не дають нам надійно захиститися звичними засобами.

Висновок та перспективи використання результатів дослідження.

Отже, забезпечення безпеки функціонування соціальної системи – це діяльність (комплекс заходів), що здійснюється суб'єктами безпеки з метою збереження об'єктів захисту та запобігання припиненню існування (загибелі) соціальної системи.

Найважливішою вихідною базою для оцінки рівня безпеки соціальної системи є розроблення системи кількісних показників, що відображають зміст конкретного інтересу особистості, суспільства, держави. Без відображення цих інтересів в конкретних кількісно-якісних показниках (параметричної структури інтересів) не можна виміряти безпеку і здійснювати оптимальне управління будь-якою організацією, будівельною зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Липкан В. А. Безпекознавство: Навч. посіб. — К.: ЄУ, 2003. — 207 с.
2. Соснин А. С., Прыгунов П. Я. Менеджмент безопасности предпринимательства: Учеб. пособие. — К.: ЕУ, 2004. — 555 с.
3. Теория безопасности социальных систем: учебное пособие / Под редакцией В.Ф. Жмеренецкого М.: НОУ ВПО Московский психолого-социальный институт, 2010. — 182 с.

4. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Социология. Загальний курс Навчальний посібник. К.: Каравела, 2006. 408 с.

5. Дворецька Г. В. Социология: Навч. посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2002. 472 с.

6. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навч. посібник. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 504 с.

7. Лысенко С. А. Теория управления безопасностью социальных систем (организаций): курс лекций / С. А. Лысенко. К.: ДП «Изд. дом «Персонал», 2014. 460 с.

8. Минаев Г. А. Культура безопасности организации: учебник / Минаев Г. А.; [М-во образования и науки Рос. Федерации], Ин-т проблем безопасности, [Каф. "Безопасность субъектов экономики"]. М. : Моск. гос. ун-т печати, 2005. 573 с.

9. Минаев Г.А. Безопасность организации : [учеб. пособие для вузов по направлению (специальности) "Менеджмент орг."] / Г. А. Минаев ; Ин-т упр. и безопасности, каф. менеджмента безопасности. М. : Логос, 2008. 365 с.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные положения теории безопасности социальных систем. Определена сущность и основные угрозы социальных систем. Исследована роль управления безопасностью социальных систем в сфере обеспечения безопасности украинского общества. Обобщены основные функции управления безопасностью социальных систем.

Ключевые слова: социальная система, экономическая безопасность, функции управления, система безопасности

ANNOTATION

The article discusses the basic principles of the theory of security social systems. Essence and major threats to social systems has been determined. The role of management of security of social systems in the field of ensuring the security of Ukrainian society has been studied. Generalized basic functions of security management of social systems.

Keywords: social system, economic security, management features, security system